

■ درس هفتم:

درس آزاد (فرهنگ بومی ۱)

■ اهداف

- ۱ تشخیص کاستی‌های احتمالی کتاب و اقدام به تولید محتوای متناسب با فرهنگ بومی؛
- ۲ پرورش توانایی تولید ماده‌ی درسی در دانش‌آموزان با نظارت و هدایت آموزگاران؛
- ۳ پاسخ به نیازهای معلمان، دانش‌آموزان و اولیا؛
- ۴ بهره‌گیری از مشارکت همکاران در تألیف کتاب؛
- ۵ بهره‌گیری از تعامل دانش‌آموز و خانواده در سازماندهی و تألیف کتاب؛
- ۶ آشنایی با برخی از نمادهای فرهنگی و جلوه‌های آداب و رسوم و سنت‌های بومی یا منطقه‌ای؛
- ۷ شناخت بیشتر شخصیت‌های علمی و فرهنگی محلّ زندگی؛
- ۸ توجه عمیق‌تر به لهجه، گویش و نشانه‌های زبان محلی؛
- ۹ پرورش توانایی تفکر و نقد و تحلیل نسبت به مباحث فرهنگی؛
- ۱۰ ایجاد علاقه نسبت به فرهنگ محلی و آثار ادبی و زبانی منطقه‌ای.

■ آموزش

جلسه اول	
آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

درس‌های آزاد، ایستگاه اندیشیدن و درنگ کردن و آفریدن است. این درس، فرصتی است تا دانش‌آموز و معلم به یاری هم به فراخور ذوق و علاقه، دلبستگی‌های فرهنگ بومی و نیازها و بایسته‌هایی که در دیگر درس‌ها به چشم نیامده‌اند، مطالبی را بازگو نمایند و مبتنی بر ساختار درس‌ها آنها را بنویسند.

به بیان دیگر، «درس آزاد» فرصتی است تا دانش‌آموز و معلم در تألیف کتاب، مشارکت داشته باشند و هر یک خود را در شکل‌گیری کتاب، سهم ببینند و کتاب را از آن خود بدانند؛ به گونه‌ای که دانش‌آموزان پس از تألیف درس آزاد بتوانند نام خود را در ردیف نام پدیدآورندگان کتاب ثبت کنند.

■ روش‌های تولید درس آزاد

برای نوشتن و تولید درس آزاد، یکی از روش‌های زیر پیشنهاد می‌شود:

■ هر دانش‌آموز به صورت مستقل و فردی برای تولید درس آزاد اقدام نماید.

■ دانش‌آموزان به صورت گروهی و مشارکتی (تقسیم‌بندی دانش‌آموزان کلاس به چند گروه) برای تولید درس آزاد اقدام نمایند.

■ دانش‌آموزان، درس آزاد را در کلاس (مجموعه نظرهای کلاس با راهنمایی و رهبری معلم کلاس) تولید کنند.

در تولید درس آزاد می‌توان از توانمندی دانش‌آموزان در بندنویسی بهره برد. برای نمونه، موضوع نوشته: «محل زندگی»، موضوعی خیلی کلی است و باید به موضوعات کوچک‌تر محدود شود. مثلاً وضعیت جغرافیایی محل، آداب و رسوم، زبان منطقه و غذاهای خاص آن منطقه، چهار موضوع کوچک‌تری هستند که در مورد هر یک می‌توان یک بند نوشت.

توصیه می‌شود به دانش‌آموزان کمک کنید تا چارچوب متن خود را مشخص نمایند، سپس اقدام به نوشتن کنند. برای مثال، چهارچوب نوشته می‌تواند شامل سه بند باشد: بند اول وضعیت جغرافیایی محل را توضیح دهد، بند دوم زبان و بند سوم آداب و رسوم منطقه را بیان کند.

در تدوین متن می‌توان از روش‌های پیش سازمان‌دهنده، قضاوت عملکرد بدیعه پردازی و بارش فکری بهره برد. در این قسمت، موضوعاتی مناسب با عنوان و محتوای فصل در حوزه فرهنگ و

زبان و آداب محلی، پیشنهاد می‌شود. درس آزاد در فصل «فرهنگ بومی» که دامنه گسترده‌ای دارد، گنجانده شده است. بنابراین؛ امکان تولید متن‌های زیبا فراهم است.

در طراحی فعالیت‌های کتاب نگارش نیز تطابق فعالیت‌ها با روند طراحی کتاب ضرورت دارد. از دید ساختاری، توجه به عناصر مبتنی بر نگرش شبکه‌ای، نقش معلم به عنوان ناظر و راهنما و نقش دانش‌آموز در مقام تولیدکننده، ضروری است.

توجه

بخش «زبان محلی» در درس‌های آزاد (درس ۷ و ۱۳) آمده است. هدف از آوردن این بخش، آشنایی دانش‌آموزان، معادل برخی واژه‌های معمول در فرهنگ‌های مختلف است.

روش پیشنهادی تولید درس آزاد: بارش فکری

■ مراحل تولید

- ۱ ■ با نظرخواهی از دانش‌آموزان، موضوعی مرتبط با فرهنگ بومی و محلی انتخاب می‌شود.
- ۲ ■ قوانین مربوط به بارش فکری برای دانش‌آموزان مطرح می‌شود و آنها ملزم خواهند شد این قوانین را رعایت کنند.
- قوانین عبارت‌اند از :
 - انتقاد کردن و رد دیدگاه‌های دیگران ممنوع است.
 - از ترکیب ایده‌ها، ایده‌های بهتری ساخته می‌شود.
 - هرچه تعداد ایده‌ها بیشتر باشد، بهتر است.
- ۳ ■ نظرات یا اطلاعات دانش‌آموزان درباره موضوع انتخابی پرسیده می‌شود و کلیه جمله‌ها بدون کم و کاست، روی تخته نوشته می‌شود.
- ۴ ■ پس از تمام شدن بارش فکری دانش‌آموزان، آنها گروه‌بندی می‌شوند تا راجع به جمله‌های نوشته شده در گروه گفت‌وگو کنند و از این طریق، جمله‌های تکراری را حذف نمایند.
- جمله‌هایی را که قابلیت ادغام دارند، ادغام و جمله‌هایی که نیاز به اصلاح دارند، اصلاح کنند.
- ۵ ■ جمله‌های جدید، مجدداً بر روی تخته نوشته می‌شوند و با نظر کلیه دانش‌آموزان، اولویت‌بندی صورت می‌گیرد.

۶ متن حاصل بعد از تنظیم و نهایی شدن با خطّ خوش، بر روی تخته نوشته می‌شود و همه دانش‌آموزان، آن را در کتاب خود می‌نویسند.

نکته مهم

پیشنهاد می‌شود در هر استان، متون تولید شده در این فصل، گردآوری و جمع‌بندی شود. نوشته به گونه‌ای باشد که ویژگی‌های آن استان را به خواننده معرفی کند. این مطالب برای گروه زبان و ادب فارسی دفتر تألیف ارسال شود تا از کنار هم قرار دادن آنها کتابی با عنوان دایرةالمعارف استان‌شناسی تولید شود که مخاطبش دانش‌آموز دوره ابتدایی باشد. بدیهی است استان‌هایی که مطلبی ارسال نکنند، در آن کتاب، غایب خواهند بود.